

kami. V latině lze dobře rýmovat i slovesa s jinými slovními druhy, zvláště se substantivy a adjektivy. To dávalo středolatinškému básníkovi velkou volnost, protože nalézt rým, který směl být gramatický, nebylo tak těžké. V češtině se naproti tomu gramatické rýmy pokládají za laciné a také rýmování slov se stejným slovním základem se nepokládá za vybrané. A tak cíl, který jsme si vytkli, zachovat při překladech formální stránku originálů s jejich metrem nebo rytmickou strukturou s příslušnými rýmy, byl občas nad naše síly. Někde jsme se nakonec spokojili jen s asonancí místo rýmu nebo jsme dvojslabičný rým nahradili jednoslabičným, jindy jsme se z formálních důvodů odchýlili od přesného překladu více, než dobré mravy připouštějí, a občas — a to nás mrzí nejvíce — jsme ublížili poetičnosti originálů. Zkrátka „každý překladatel je zrádce“. Nezkreslený obraz středolatinšské poezie by mohl podat jen paralelní tisk latinských textů, takže česká přebásnění by pak mohla být volnější a poetičtější. To však nebylo možné, a tak nám zbývá jen naděje, že přesto nechá *Sestra Múza* čtenáře nahlédnout do této u nás takřka neznámé poezie a zprostředkuje mu tak poznání, jak hluboce je v ní zakotvena i moderní česká poezie.

ANEŽKA VIDMANOVÁ

Alkuin se ve svém domově Northumbrii jmenoval Alcibvine. Tím, že na pozvání Karla Velikého přišel na jeho dvůr a vedl tam dvorskou školu, se stal nejen zakladatelem středověkého školství, ale patří díky tomu, že měl básnické nadání a nepostrádal ani potřebného vzdělání a zběhlosti v antické poezii, i k zakladatelům středolatinšské poezie. Přinášíme z jeho díla dvě básně. Nářek nad ztraceným slavíkem je nepochybně inspirován Catullovým nářekem nad mrtvým vrabcem nebo milenkou, veršů ze Sporu jara a zimy vtipně užil ve své promoční řeči Veniati cuculus (At přijde kukačka) 15. července 1400 při determinaci Martina Kunšova z Praby Mistr Jan Hus, vycházejí z jeho druhého názvu De cuculo (Kukačka) a připisuje ji jako větší na středověkých autorů mylně Ovidiovi.

NÁŘEK NAD ZTRACENÝM SLAVÍKEM

Kdo mi tě uloupil, můj slavíčku, lepkavým proutkem,
ten mi záviděl moje jediné potěšení.

Tys mi naplnil srdce svým zpěvem líbezně znícím
a svou medovou písní duši mou zarmoucenou.

Proto ať ptáci v hejnech se ze všech stran najednou slétnou,
aby tě spolu se mnou písní svou oplakali.

Tys byl ošizen v barvě, leč nebyl jsi ošizen v zpěvu,
z tvého úzkého hrdla do šířky nesl se hlas,

sladkou písničku opakoval — a pokaždé jinak —
hrdélkem bez ustání opěval Stvořitele.

V tmavých nocích se neodmlčel hlas uznání hodný
od zpěvu posvátných písní, ozdobou, půvabem byl.

Proč se divit, že cherubů sbor je trvale schopen
chválit Všemohoucího, jestliže uměls to ty?

Štasten je neskonale, kdo Pána ve dne i v noci
s takovým úsilím úst svých bez konce opěvuje.

Pokrm ani nápoj ti milejší nežli zpěv nebyl,

ani s jinými ptáky přátelské společenství.
To ti příroda dala a laskavý přírody tvůrce,
kterého ty jsi chválil hlasem svým neúnavným,
abys nás učil, když zcela jsme zmožení vínem a spánkem,
jak máme ospalou lenost duše své překonávat.
Kéž by to, cos učinil ty, jenž rozum a smysly
neznáš, jsa podnícen k tomu přírodou vznešenější,
kéž by všichni, co silní jsou city a rozumem velkým,
stejně tak jako ty nesli v ústech svých nějaký čas!
Největší odměnu chválcím dá vesmíru vládce:
jejich příbytkem bude na věky nebeský hrad.

SPOR JARA A ZIMY

Všichni pastýři stád z hor vysokých sestoupí naráz
dolů a v jarním světle se shromáždí ve stínu stromů,
společně Múzy velebit chtějí, jež dávají radost.
Přišel i mladý Dafnis a Palemon staršího věku.
Všichni se připravovali, že oslaví kukačku písní.
Jaro tam bylo těž, jež hlavu věncí si kvítím,
přišla i ledová Zima, již zmrzlé se ježily vlasy.
Velký zápas je čekal, kdo kukačce zazpívá lépe.
Jaro první se zvedlo a trojvětší zanotovalo.

JARO

„Přeji si, aby už přišla má kukačka, rozmilé ptáče.
Kdekdo ji vítá jak hosta, jenž v domě je nade vše milý,
když svým zobáčkem rudým nám dobrou notuje píseň.“

ZIMA

„Ledová Zima odpoví svým mrzutým hlasem:
„Kukačka nemusí chodit, ať spí si dál v jeskyni černé,
stejně má ve zvyku veliký hlad vždy přinášet s sebou.“

JARO

„Přeji si, aby už přišla má kukačka s pupenci stromů,
zahnala mráz a trvalou družkou slunce se stala —
slunce má kukačku rádo, jak jasný den stále se dlouží.“

ZIMA

„Jen ať sem nechodí, vždyť plodí lopotu stálou,
přináší urputné boje, mír milený rozbíjí věčně,
všechno převrací a moře i země jsou v úzkých.“

JARO

„Pročpak, loudavá Zimo, v své písni kukačce spíláš?
Sama zmalátněla se v temné jeskyni skrýváš
po hodech Venušiných a pítkách hloupého Bakcha.“

ZIMA

„V domě mém bohatství jest i veselé hostiny jsou tam,
sladký spánek, a v krbu mi plápolá hřejivý ohně.
Nic z toho kukačka nezná, jen stále osnuje zradu.“

JARO

„Kukačka v zobáčku květy nám přináší, sladký med dává,
hmízdečka staví, jí vděčíme též, že plavba je klidná,
že se mláďata rodí, že pole se zazelenají.“

ZIMA

„Mně je protivné to, co tobě připadá milé,
avšak počítám ráda, co pokladů v truhlicích skryto,
těším se z vybraných jídel a celou prodírám věčnost.“

JARO

„Kdo by ti, loudavá Zimo, vždy ochotná složit se k spánku,
bohatství nahromadil či shromáždil kdejaký poklad,
kdyby se na tebe Jaro a Léto nedířelo dřívě?“

ZIMA

„Pravdoucí pravda to je, ti pro mě pracují hodně.
Jsou to však otroci mí, mým rozkazům poddání navždy,
jsem jejich paní a mně, ať dělají cokoli, slouží.“

JARO

„Nejsi jejich paní, jsi nuzný a nadutý žebrák.
Bez cizí pomoci se uživit nebudeš schopná,
jestliže nepřijde kukačka a nedá ti najíst.“

Slavnostně promluvil pak ten, který vysoko seděl,
Palemon, spolu s ním Dafnis a zástup pastýřů zbožných.

PALEMON

„Přestaň už konečně, Zimo, ty krutá a rozkazovačná!
Ať přijde kukačka, jež pastýřů sladký je přítel,
rozkošné pupeny všude ať rozpuknou na našich kopcích,
ať mají ovce pastvu, ať na polích sladký mír vládne,
přístřeší unaveným ať poskytnou zelené větve,
kozy s vemeny nalitymi ať k dojení chodí,
ptáci ať zdraví slunce, ať každý mu zpívá, jak umí.
Kukačko, kvůli tomu co nej dřív mezi nás přileť!
Tys naší sladkou láskou, tys pro všechny vítaným hostem.
Všichni tě očekávají, i moře, i země, i nebe.
Zdráva buď, nejmilejší, buď na věky, půvabná, zdráva!“

Walahfridus Strabo, lyrický básník, který od útlého mládí psal básně nejrůznějšího obsahu, svěské i duchovní, v hexametrech, pentametrech i v různých lyrických metrech, vzpomíná v době svého vybnanství z Reichenau, jebož opatem v síti jako učitel Ludvíka Pobožného, na tento svůj klášter v básni Šťastný ostrov, z jejíhož prvního verše si vypůjčujeme oslovení sestry Múzy jako název pro tento výbor (3). Když se Walahfrid vrátil ze svého vybnanství jako opat do Reichenau, napsal jako doplněk Vergiliových Georgik didaktickou báseň Liber de cultura hortorum (Ošetřování zahrád), která má s Vergiliovými Rolnickými zpěvy společné i to, že nikterak nepatří k suchým didaktickým dílům. Jako ukázkou z ní překládáme verše o dýni (4).

ŠTASTNÝ OSTROV

Moji bolest oplakej, sestro Múzo,
o mém smutném odchodu z naší země
vypravuj a o mně, jež stále tísní
nuzota mrzka.

Vždyť já chudák chtěl bych mít moudré srdce,
proto svoji otcínu opustil jsem
a teď — hnusný cizinec — kdejakým zlem
zasážen pláču.

Žádná láska mistrů mě nekonejší,
žádný dobrý učitel nechlácholí,
bídné tělo udržuje jen příjem
pokrmů běžných.

Mráz mi vniká do těla bez oděvu,
ruce zebou, na nohách husí kůže,
obličej se chvěje, když překvapí nás
třeskutá zima.

Uvnitř domu mrazivým chladem trpím.
Nemám radost, ledové lože když zřím.
Venku ani v posteli nenalézám
teplo a pokoj.

Přesto kdyby ctihodná moudrost duši
ovládla a zcela jí panovala,
nebo zčásti, duševní žár by proto
bezpečnost dával.

Otče, jehož poslušen do daleké
země šel jsem, kdybys teď mohl zde být,
nic by myslím synovo bědné srdce
neporanilo.

Slzy z očí řinou se při vzpomínce,
jaký klidný život jsem trávil kdysi,
když mi šťastná Reichenau skrovné bydlo
poskytovala.

Buď mi stále předrahou svatou matkou,
posvěcenou zástupy posvátnými,
slávou, úctou, úspěchy, zásluhami
ostrove šťastný!

Nyní rovněž může být zvána svatou,
ježto má tam Rodička Boží velkou
úctu, takže právem ji rádi zveme
ostrovem šťastným.

Třebaže jsi bezednou vodou zcela
sevěřena, přec nejvíc tě chrání láska,
mezi všemi učením svatě šířís,
ostrove šťastný.

Tebe, který dychtíš nám všechno dobré
přinést, znova uvidět toužím stále,
ve dne v noci na tebe vzpomínám si,
ostrove šťastný!

Kež teď rosteš, vzrámáš se, silíš, vzkvétáš,
kež se stále řídíš jen vůlí Páně,
ať jsi spolu se svými syny zvána
Reichenau šťastná!

Kež mi láska hřmícího Krista dá, ať
vrátím se a z krajů tvých raduji se,
ať tam říkáám: Zdráva buď, slavná matko,
po všechny časy.

Kriste, králi králů, všech páků pane,
který zván jsi moudrostí Otce svého,
rač nám prosím osvěžit naše srdce
naukou živou.

Spasiteli, dovol mi žít tak dlouho,
až se v klín své toužené vlasti vrátím,
abych mohl Kristovy dary chválou
oslavit řádně.

Díky Otci zpíváme nejvyššímu,
velkou láskou spjatému se Synem i
s Duchem, který se stejnou mocí vládne
na věky věků.

Amen.

DÝNĚ

Stejně tak dýně, jež vysoko ční, ač z malého roste
semínka, hluboký stín si vytváří štíty svých listů,
šlahouny z přčetných stonků se větví na všechny strany.
Tak jako břechtan vysoký jilm svým listovím objal,
dlouhými pažemi svými strom celý od samé země
ovinul, k vrcholu dospěl až nahoru, po celém kmene
zeleným ochranným krytem pak zahalil trhliny v kůře,
nebo když révy stromový druh, jenž po jakémkoli

stromě se pne a pokryje hrozný konečky větví, vlastní silou se vyšvihne tam, kde opora končí — je tedy možno vidět, jak zarudlý hrozen se houpá na cizím stanovišti a zelené lešení tíží Bakchus, révový list jak proniká korunou stromu — právě tak moje dýně se z křehkého výhonku zvedá, o rozsochy ráda se opírá, olšové kůly objímá křivými drápký svých výhonků, pevně se drží. Aby pak vzteklý vír jí nemohl z kořene vyrvat, z každého kolena, co jich jen má, jí vyrůstá šlahoun. Protože každý z nich je rozdělen do páru vláken, odevšad, zprava i zleva, se kolem podpěry točí; jako když předoucí dívky svým přidělem měkounké vlny včetně nadívají a celé to předlounhé vlákno v závitěch bez počtu si točí do smyček krásných, právě tak krouceným poutem se točivé výhonky vinou kolem svých opor a zaoblené hned svírají pruty, učí se, cizí silou jak překonat vysoké střechy klenutých stromořadí, jak vzdůšným skokem je zdolat. Dokáže někdo žasnout, jak zaslouží, nad plody, které na větvích všude visí? Jsou stvořeny způsobem stejně jistým, jako když pozoruješ, jak kuželka, která napůl je opracovaná, je na soustruh upnuta ještě. Plody ze začátku jí na delším šlahounu štíhlém visí a na tenkém krku jich drobná těla se drží, potom velká váha se rozpíná do vnitřku těla, břišní dutina zabírá vše a uvnitř se tvoří mnoho semen oddělených v tom vězení dutém, která ti zaručují i pro přístě podobnou sklizeň. Dokonce samotné plody, když ještě jsou v období křehkém, dříve než jejich šťáva, jež v zavěšeném nitru je skryta, pozdě na podzim vyschnou a z dýně zůstane jenom seschlá slupka, ty plody se objeví na stole často, na pávní rozpálené se s mastnou slaminou snoubí, mnohokrát řezy prosyčené tou lahodnou šťávou kralují mezi lahůdkami, jež hostinu končí. Jestliže však je necháš, at s mateřskou rostlinou projdou oběhy letního slunce, a zralé pak uřízneš nožem,

můžeš použít plody jak nádoby sloužící stále, když jich objemný břich všech vnitřností nadobro zbavíš, vhodným nástrojem jim dočista vyškrábeš vnitřek. V tomto bříše někdy se ukryje pořádná holba, ba i neplná míra se vejde do toho břicha. Když pak nádobu tuto si vymažeš lepkaou smůlou, uchová Bakchův dar ti dlouho neporušený.